

El despropòsit del LAPAO, efecte col·lateral de la tempesta catalana

Josep Espluga Trenc

*E*l passat mes de maig, el Parlament aragonès va aprovar la Llei 3/2013 “de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón”, una llei que elimina oficialment el català del seu territori, presumiblement amb l’esperança d’esborrar-lo també progressivament en la pràctica. Una de les novetats d’aquesta llei és la invenció del concepte de llengua aragonesa pròpia, que se subdivideix en pròpia de l’àrea oriental per referir-se al català sense haver d’anomenar-lo, i pròpia de l’àrea pirinenca i prepirinenca, per referir-se al que fins ara era conegut com aragonès, denominacions que la premsa ha batejat amb els acrònims de LAPAO i LAPAPYP respectivament. Aparentment, és un acte que atempta contra el sentit comú de qualsevol persona mínimament informada. D’aquí la perplexitat generada: Què pot portar uns governants a menystenir els habitants d’una part del seu territori fins al punt d’estigmatitzar la llengua que parlen, en contra de totes les evidències científiques i convencions polítiques?

Tant de bo ho fessin per ignorància, ja que llavors només caldria propiciar una trobada de lingüistes i filòlegs experts en llengües romàniques

(a les universitats de tot el món n'hi ha a cabassos) per aclarir la problemàtica, endreçar les normatives i complir amb els compromisos legalment adquirits (i a hores d'ara vulnerats), com els derivats de l'article 3.2 de la Constitució Espanyola, de l'article 7 de l'Estatut d'Autonomia d'Aragó o de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries del 1992, ratificada per Espanya el 2001. En un tres i no res els poders públics aragonesos podrien aprovar una legislació respectuosa amb els drets i la dignitat dels catalanoparlants (i dels aragonesoparlants), en lloc de fer-los avergonyir per ser com són. Malauradament, en el present cas no es pot al·legar pas ignorància. La situació és un pèl més enrevessada.

L'estudi acadèmic i científic de les varietats dialectals catalanes d'Aragó està prou ben documentat des de fa més d'un segle, almenys des de les primeres aproximacions de Joaquín Costa (1878), els estudis de Saroïhandy (1906), o les expedicions de Mossèn Alcover a la cerca de mots per al seu famós diccionari (1920), per citar només algunes fites clau. Des de l'àmbit polític, tot i la general hostilitat dels principals partits, tampoc no han mancat iniciatives en favor de la llengua catalana, si bé amb una reduïda capacitat d'influència. Malgrat que la redacció del primer Estatut d'Autonomia d'Aragó (1982) era intencionadament ambigua pel que fa a la regulació de les llengües, a partir de l'anomenada Declaració de Mequinensa (1984), una colla d'alcaldes van reclamar el reconeixement del català a l'Aragó i van aconseguir que s'impartissin classes optatives de català a les escoles, unes classes que s'han mantingut des d'aleshores amb una demanda sempre creixent, i que la normativa acabada d'aprovar posa en evident perill (si formalment el català no existeix, per què els poders públics n'haurien de promoure l'ensenyament?). Posteriorment no hi va haver gaires iniciatives per a normalitzar les llengües catalana i aragonesa, només un dictamen del Justícia (1993) o una disposició addicional de la Llei de patrimoni cultural (1999) van reclamar-ne la regulació.

No va ser fins el 2010 que les Corts aragoneses van aprovar l'esperada Llei de llengües (Llei 10/2009, "de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón"), impulsada pel PSOE (després d'haver-ho promès durant dues legislatures i amb considerables reticències internes) amb el suport crític de la CHA, el rebuig de IU (que la considerava insuficient) i l'oposició

frontal del PP i, molt especialment, del PAR (en aquells moments el seu soci de govern). Era una llei de mínims, que ni tan sols establia la cooficialitat del català ni de l'aragonès en les zones on aquestes llengües es parlen, però que introduïa alguns elements d'esperança per a la seva dignificació formal. El cas fou que aquesta llei no es va poder desplegar, ja que les eleccions autonòmiques que se celebraren tot just un any després les guanyà el PP, un partit que al seu programa electoral ja portava ben explícita la voluntat de derogar-la, i que accedí al Govern en coalició amb el PAR. Per rematar el sainet, la derogació i el desenvolupament del nou Projecte de Llei ha correspost a la consellera de Cultura, Dolores Serrat, catalana de Ripoll, que és impossible que no sàpiga quina llengua parlen els seus conciutadans de la Franja.

La nova llei s'aprova al maig del 2013 amb els vots del PP i del PAR i amb l'oposició de tota la resta de grups parlamentaris. El text legislatiu desafia tan clarament tots els criteris filològics, lingüístics i acadèmics que fins i tot la premsa de Saragossa ha tingut dificultats per presentar el tema sense fer excessiva llenya. Pocs dies després d'aprovar-se la llei, el ministre de Cultura espanyol, José Ignacio Wert, va fer unes declaracions a Catalunya Ràdio on reconeixia que "eso del LAPAO no es nada" i que el que es parla a la Franja és català, cosa que va deixar lleugerament descol·locats els governants aragonesos. Però no importa, tot això entra dins del joc.

La Llei de llengües 3/2013 és un despropòsit, i això ho sap tothom, fins i tot els seus promotors, però és funcional dins del sistema polític aragonès, i encara més en el marc de l'actual clima polític espanyol. En primer lloc, es pot interpretar com una resposta d'un sector de l'oligarquia aragonesa més conservadora que, en un context de crisi econòmica i política (que pot fer trontollar les seues xarxes de poder clientelar), ha aprofitat l'ocasió per fer un gest simbòlic de reafirmació col·lectiva interna. Amb la Llei de llengües 3/2013, un sector de les elits aragoneses marquen el seu territori i hi implanten unes regles de joc que exigeixen adhesió cega, al marge de criteris científics o polítics racionals. És, simplement, una mostra de força. Una manera d'emetre senyals sobre qui ostenta el poder dins la comunitat autònoma en temps turbulents.

En segon lloc, la Llei 3/2013 no es pot entendre tampoc al marge de l'increment de l'aposta nacionalista a Catalunya. En posicionar-se clara-

ment contra la tensió independentista que emana de Catalunya, les elits aragoneses saben que tindran el suport incondicional del Govern de Madrid i de bona part de les elits espanyoles. D'alguna manera, el LAPAO és un efecte pervers i col·lateral de l'increment de tensió política entre Catalunya i Espanya, tal com ho són també les recents agressions al català a les Illes i al País Valencià per part dels respectius poders públics.

En tercer lloc, en un sistema polític cada cop més qüestionat per la dubtosa gestió de la crisi financera, enmig d'una perllongada depressió econòmica i d'un imparable augment de l'atur, amb quadres socials cada cop més dramàtics i una seriosa manca d'expectatives de futur, el debat sobre les llengües d'Aragó resulta estrany i fins i tot anacrònic per a bona part de l'opinió pública aragonesa, i exerceix a la perfecció el paper de cortina de fum idònia per allunyar dels titulars de premsa certes decisions polítiques. Cal tenir en compte que el tema lingüístic genera irritació entre la major part de la població aragonesa, a la qual la Franja li queda molt lluny (o fins i tot desconeix la seva existència) i a la qual tradicionalment se li ha presentat com a resultat d'una ingerència de Catalunya. No endebades, bona part dels espais que l'Heraldo de Aragón ha dedicat a la qüestió del LAPAO han estat reaccions d'indignació davant les manifestacions adverses dels partits nacionalistes catalans.

La Llei de llengües 3/2013 ha propiciat també l'aparició de diversos manifestos de rebuig dins d'Aragó, tant des dels partits polítics que s'hi van oposar com d'alguns ajuntaments, entitats cíviques, centres d'estudis comarcals o associacions de defensa del català (com les agrupades al voltant de la Iniciativa Cultural de la Franja). És un fet que cal valorar molt, ja que l'oposició al LAPAO des del propi territori no resulta tan fàcil, perquè els habitants de la Franja saben que expressar el seu suport al català en públic els comporta exposar-se a rebre represàlies per part dels poders fàctics (i, sovint, oficials) de la seva comunitat autònoma. D'aquí l'actitud generalitzada de la població a dissimular i no parlar-ne gaire. A més, el ferri control jeràrquic que, en el nostre sistema polític, les cúpules dels partits exerceixen sobre les seves bases, fa que qualsevol representant polític local que tingui alguna expectativa de fer carrera política hagi de mostrar una sòlida adhesió a les extravagants decisions que la direcció hagi pogut prendre en qualsevol

matèria, inclosa la lingüística. Tot i que als ajuntaments de la Franja hi ha molta gent raonable i ben informada, que en conversació privada reconeixen sense dubtar la catalanitat de la seua llengua, l'expressió pública de rebuig al LAPAO no resulta gens fàcil per als militants del PP ni del PAR, i sovint tampoc per als d'altres partits, que des de Saragossa perceben el tema de la Franja com un vesper a evitar. A aquesta situació cal afegir-hi que els comptats suports que arriben des de Catalunya contribueixen a complicar la tasca dels defensors locals de la llengua, que són fàcilment etiquetats de titelles del nacionalisme català i, per tant, objecte de menyspreu sense contemplacions des dels àmbits polítics i mediàtics. D'aquí que sigui difícil articular grans manifestacions populars de rebuig.

En definitiva, l'episodi del LAPAO mostra clarament les dificultats del sistema polític aragonès (i espanyol) per assumir la diversitat lingüística i cultural del seu territori. Un sistema que, per tal de mantenir l'actual distribució territorial del poder, és capaç de passar pel damunt dels drets dels catalanoparlants (i aragonesoparlants), considerats simplement com una anomalia a endreçar. En aquesta història, la població de la Franja es troba encerclada per un mecanisme diabòlic difícil de trencar, en què, al mateix temps que és humiliada pels seus governants, es veu obligada a dissimular i a evitar els potencials suports provinents de Catalunya. L'única sortida d'aquesta absurda situació seria que el sistema polític aragonès acceptés sense reserves la seua realitat trilingüe, cosa que en aquests moments no deixa de ser un ideal utòpic, encara més difícil a mesura que a Catalunya augmenta la tensió independentista.